

Cursos Fundació Fita

fundació fita ff.

L'OFICI DE LLEGIR

(fora del cànon)

1. EL LLIBRE COM OBJECTE

J. JUBERT & A. ESCATLLAR

(22 de febrer de 2023)

Diputació de Girona
Àrea de Cultura, Noves Tecnologies,
Esport i Educació
Biblioteques

fundació fita ff.

Edicions Calligraf

AVISOS i NOTÍCIES

- Programació
- Material (textos, PowerPoint, bibliografia al detall (fitxa bibliogràfica, foto llibre, índex, ...))
- Pàg WEB FF (banner)
- Inscripció
- Oferta ed. Cal·lígraf
- Sessions repetides (a comanda)
- Sessions itinerants

flâneur/flâneuse */lector*

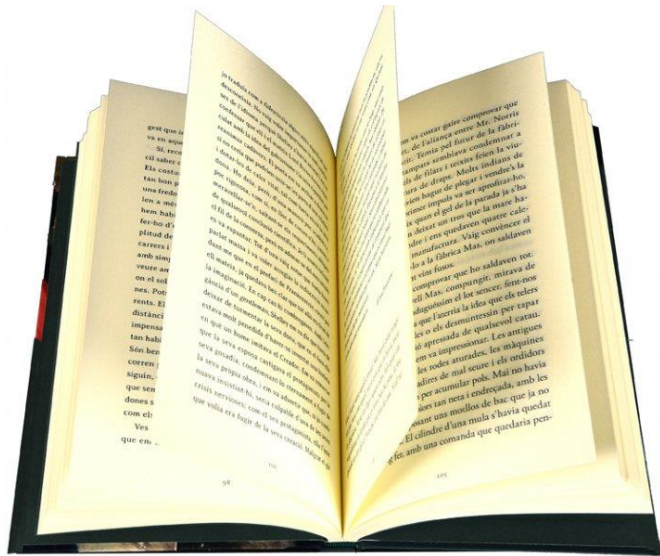
- no és bibliotecària, editor, paperer, autor, impressor, enquadernador, distribuïdor, llibreter, ...

FLÂNEUR

- Passejador, silenciós, sense rumb prefixat, amb la dialèctica parada (*epojé*),
- amb la mirada flotant i atenta.
- Mira i veu el que hi ha
- i entén.
- Rescata el que el present té del passat

Flâneur davant d'un llibre / biblioteca

El FLÂNEUR davant del llibre i l'estanteria

Del com (són les coses)
a perquè (han arribat a ser com són)

per començar
DEFINIR

LLIBRE

LA FORMA NO FA EL LLIBRE

Això no són llibres

Monument a Josep Pla
Pia Crozet (1991)

LA FORMA NO FA EL LLIBRE

La Trahison des images
(1929)

Això no és un llibre

Això són llibres

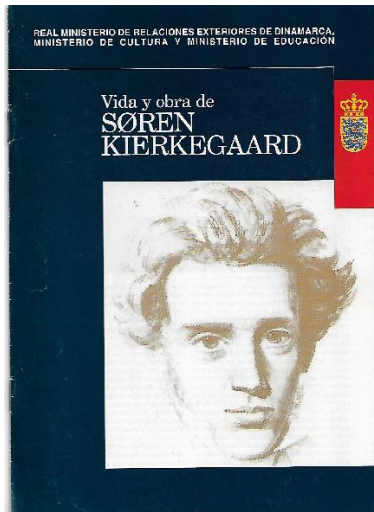

El fill de l'home
(1964)

René MAGRITTE (1898-1967)

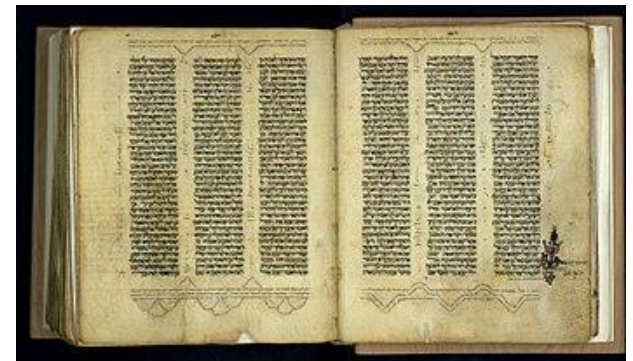
DEFINICIÓ UNESCO de LLIBRE modern

*publicació impresa en paper, no periódica,
que té cinquanta o més pàgines, sense comptar les
cobertes.*

15 pàgines

Això no és un LLIBRE
Això és un **FULLETÓ**

Això no és un LLIBRE
Això és un **CODEX**

Definició no tant mínima de LLIBRE

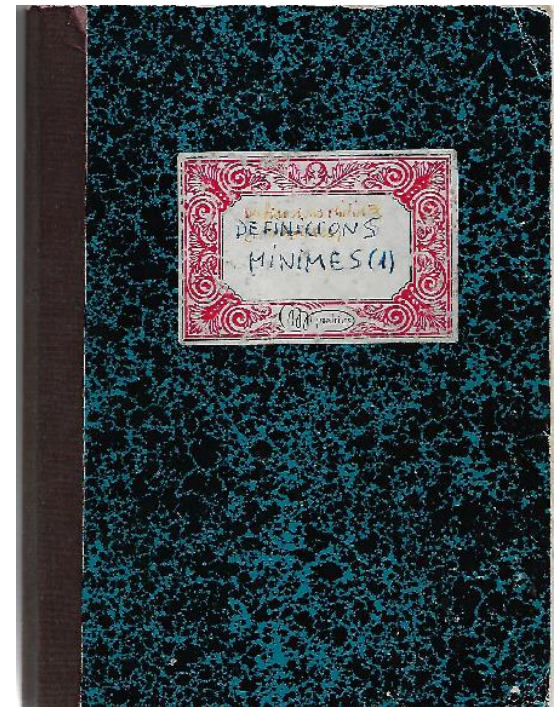
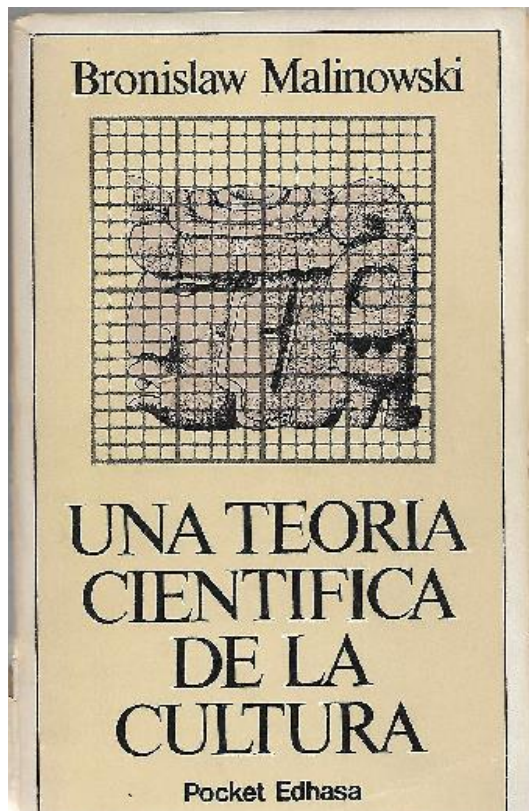

*“**Discurs** que **algú** dirigeix a un **públic** per mitjà d’un **editor**”* (p. 114)

Immanuel KANT
(1724-1804)

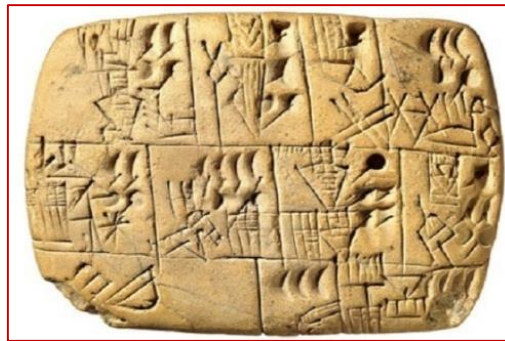
DEFINICIÓ mínima de LLIBRE

- Superfície d'escriptura portàtil

DEFINICIÓ mínima d' ESCRITURA

- **Codi extrasomàtic** enormement complexificat (de 4 lletres (codi genètic) a 26 lletres (codi alfabètic))
- **Memòria externa** on emmagatzemar i transmetre informació

Indemnitzacions

Definició mínima de LECTOESCRITURA

Malaltia de transmissió
textual incurable.

Història dels avantpassats del LLIBRE modern

GENEALOGIA

del LLIBRE (i les estanteries)

Llibres i estanteries viatgen juntes

EL PASSAT DE TOTA COSA

una DONA

una POMA

un LLIBRE

GENEALOGIA de les superfícies d'escriptura portàtils

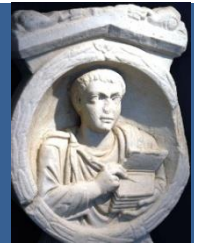
... de la tauleta cuneïforme a l'electrònica (passant per la tauleta de cera)

Segons la matèria

- Plaques **d'argila**, fusta, pedra (planxes de pissarra...), ossos, ivori, escorça dels arbres, teles, metalls (planxes de plom, coure...), fulles de palma...
- Tauletes de cera
- **Papir**
- **Pergamí** (cabra, ovella) / Vitel·la (vedells nonats o molt joves)
- **Paper** (cel·lulosa que s'obté de fibres vegetals (fusta principalment, lli, cànem, bambú, morera, draps vells, paper recuperat)
- **E-book**: llibre digital, en suport tauleta o ordinador, descarregat des del núvol

TAULETA de CERA

Espectura amb llapis i tauleta de cera plegable, cap al 500 aC (Berlín).
Pintor: Douris.

Fer "tabula rasa"

Bloc de notes esborrable
Ús: de l'antiguitat (S. XIV a. e.a.)
fins l'edat mitjana

TAULETA de FUSTA/Marfil/ Bambú/ Ossos...

Una versió de bambú
de "L'art de la guerra"
(composada a finals del
segle VI a. de la n.e.

PAPIR

PAPIR

a. 2500 – 190 a. de la n. e.

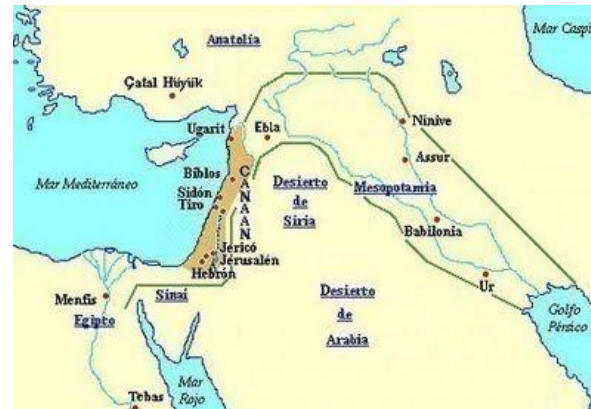
- Baix EGIPTE (delta del NIL)

(*Cyperus papyrus*)

- *Býblos* : citat fenícia, centre d'exportació de papir

- *biblion* (grec)

(*Bíblia* = “el llibre”) (*Liber*, llatí, escorça)

2.000 any escrivint sobre papir/ vida mitja del papir=200 anys

ROTLLE

(s. IV a. de la n. e. –VI e. a.)

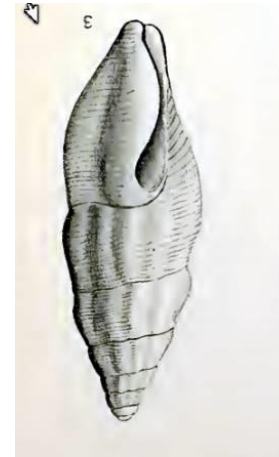
- Làmines de papir o pergamí manuscrits, enganxades i enrotllades sobre si mateixes
- [23-28 cm x 20-70 m]
(*Iliada* = 12 rotlles= 1.000 m)
paraulesjunes

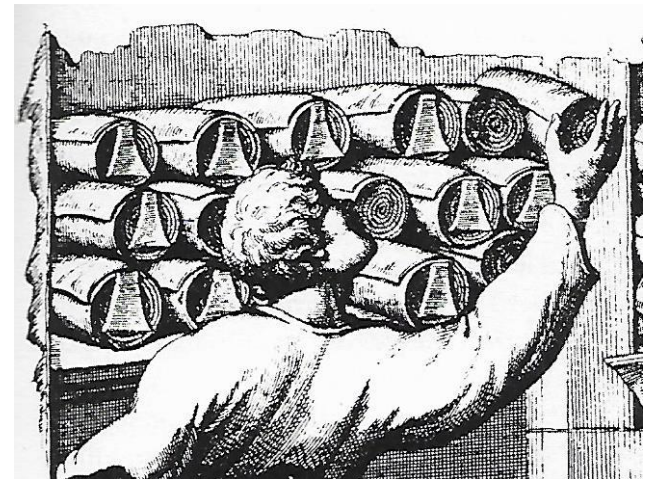
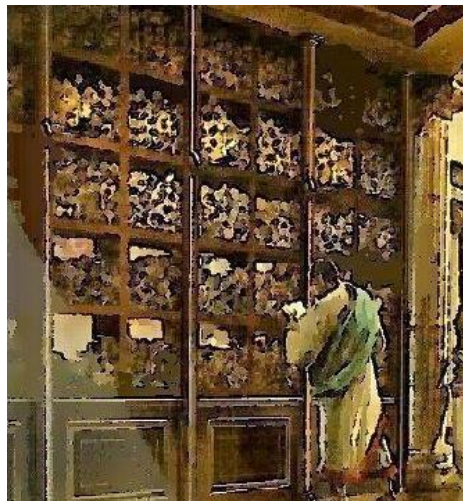
Durant x 800 anys a Occident s'ha llegit en rotlles

Contenidors de rotlles

Scrinium

LLEIXES horitzontals

del PAPIR al PERGAMÍ

PERGAMÍ

PERGAMÍ

a. 190 a. de la n. e. – s. XII-XIV e.a.

- *membrana* *pergamena*

Pell de xai, ovella, moltó, vedella, vaca, cabra, porc, ...

La llegenda : allò que PLINI va dir que Varro havia dit.

Ptolomeu V Epifanes

versus

Eumenes II de Pèrgam

(s.II a de la n.e.)

2.000 anys escrivint sobre pergamí

VITEL·LA (*vitella*, llatí) (diminutiu de *vitula*, vedella)

Pell de vedella no nata o nadó

CÒDEX

S. II → VI → VIII → XIV e.a.

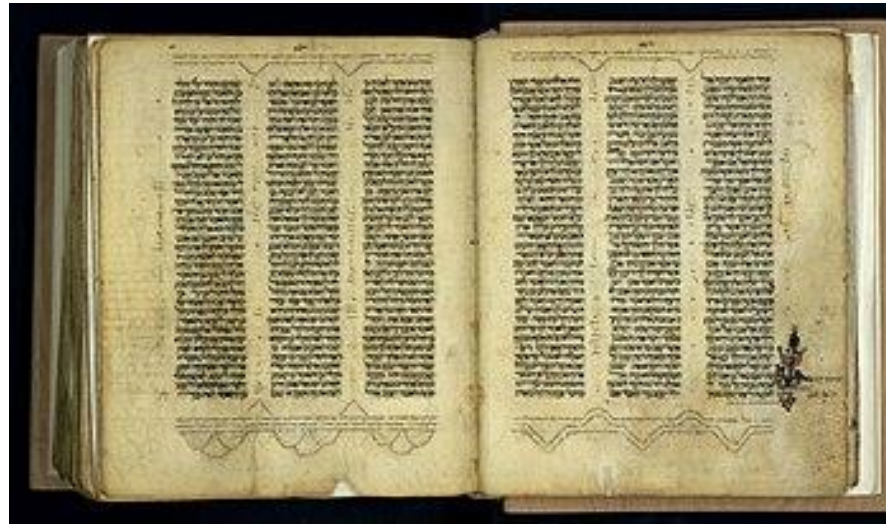
1 pell= 1 làmina= 2 folis. Cada foli= 2 cares (recto i verso)

- **Del prat a la Biblioteca. Del corral a la Cort**

CÒDEX

- Agrupació de FOLIS de pergamí manuscrits i encuadernats, formant un **VOLUM**

Bíblia (1300)

CÒDEX

1 pell=2 folis

Cada foli=recto+verso

FOLI (*folium, folia*), llatí) de pergamí (f, fo, ff)

Foliació: numeració dels folis (*folia*). A partir del s. XII-XIII amb nombres romans..

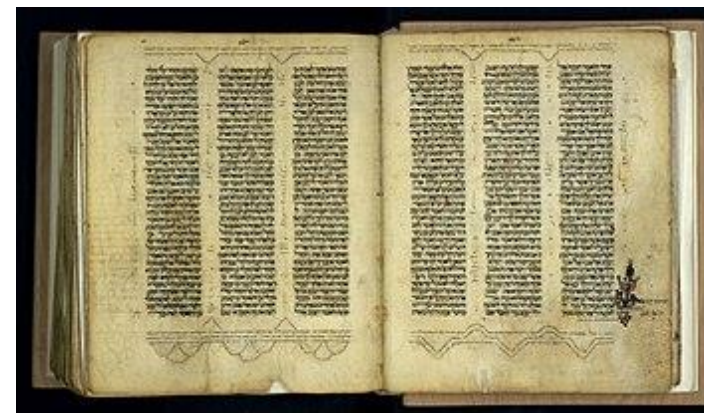
Cara frontal= **recto** (r). Cara dorsal **verso** (v).

Volvo (llatí, fer voltes, girar). **Volum:** folis que giren (no es rebobinen) .
“Girar pàgina, girar full”.

**LA MIDA i la FORMA del CÒDEX= pell de la vedella
plegada per la meitat (més alçada que amplada)**

CÒDEX

1 BÍBLIA = 200 xais

La FORMA de les lletres MANUSCRITES (cal·ligrafia)

- VISIGÒTICA-
mossàrab

(s. VIII-XII)

α β γ δ ε ζ η θ ι κ λ μ ν ο ρ ρ ρ α υ ρ γ ζ
A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

- GÒTICA

(s. XII- XV)

A B C D E F G H I
J K L M N O P Q R
S T U V X Y Z
a b c d e f g h i j k l m n
o p r s t u v x y z

- HUMANÍSTICA
/nova romana
s. XIV)

Exeuntes inuenerunt
hominem Cyrenum nomi
ne Simonem hunc acci
peruerunt ut tollerent

del pergamí al paper

PAPER

S. XII-XV e.a.

S.XXI

PAPER

matèries bàsiques

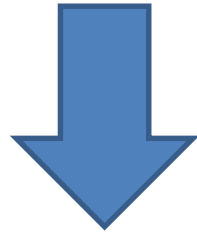
- XINA: cotó, lli, morera, fusta, palla
- OCCIDENT: - draps vells (cotó, lli, jute, ramí (ortiga blanca, seda)
 - fibres vegetals (cànem, cereals...)
 - FUSTA (coníferes, frondoses)
 - papers reciclats

PAPER fet a mà

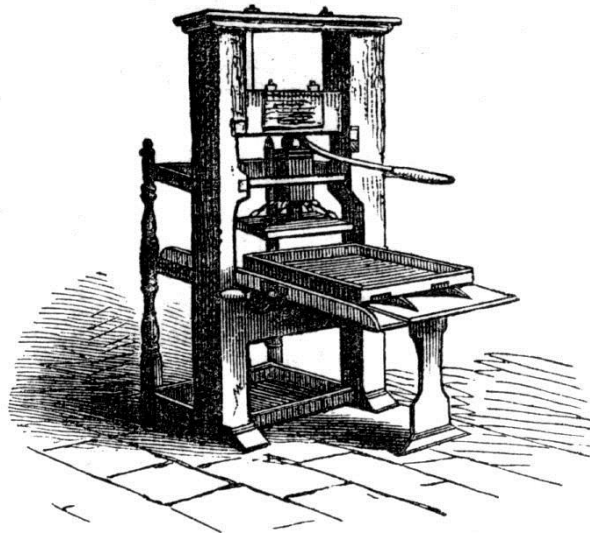
IMPREMTA

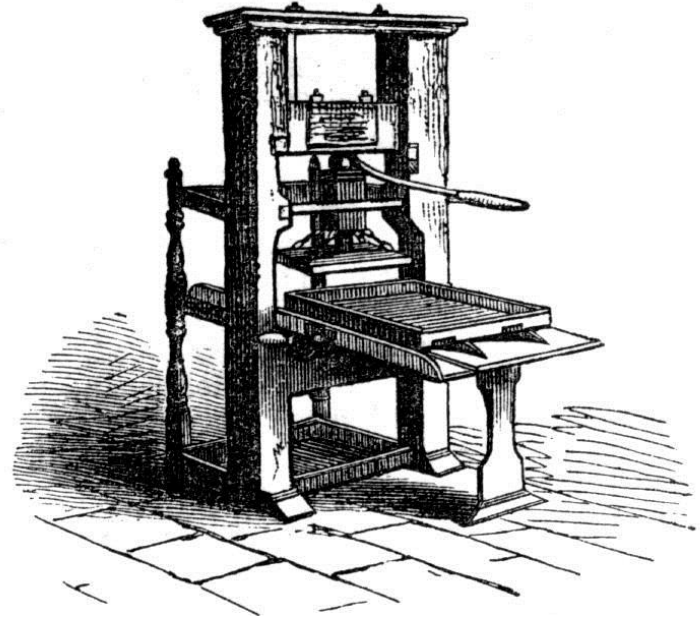
LLIBRE MODERN

DEFINICIÓ d'Impremta

- dispositiu mecànic que aplica pressió sobre una superfície entintada
- encarada a una superfície que reté colorants (**paper**).

PAPER porta IMPREMTA

EL PARE del LLIBRE
Johaness Gensfleisch (dit *GUTENBERG*)
(1397-1468)

VIDA i desventures de *Herr* GUTENBERG (71 a.)

1397: naixement a Magúncia (Mainz), Sacre Imperi Romano-Germànic.

ofici d'orfebre

1440-1448: Estrasburg

1448 (51 a.): Magúncia, crea procediment d'impressió per mitjà de tipus mòbils

1450 s'associà amb Johann Fust, qui aporta el capital.

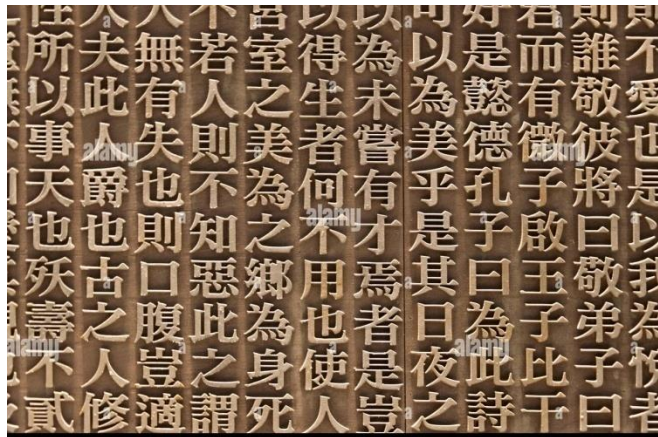
1455 no pot tornar el capital més interessos, i Herr Fust s'apropia de l'obrador, la maquinària i els materials, i aquest edita la Bíblia llatina de 42 ratlles i a dues columnes.

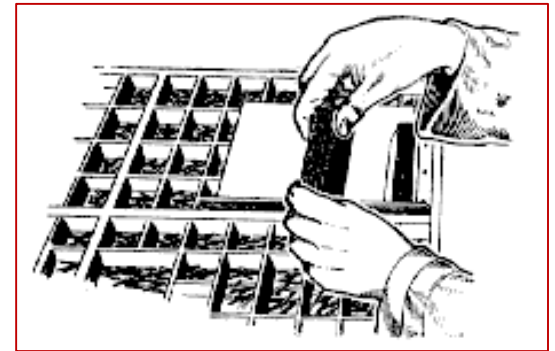
**El ruïnós negoci de la invenció de la impremta
amb tipus mòbils**

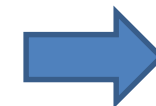
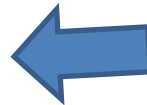
**De la impressió oriental
(bloc de FUSTA amb lletres tallades invertides)
a
la impremta occidental
(TIPUS MÒBILS metàl·lics de lletres)**

composició

GALERÍ

Galerades

Llibre INCUNABLE

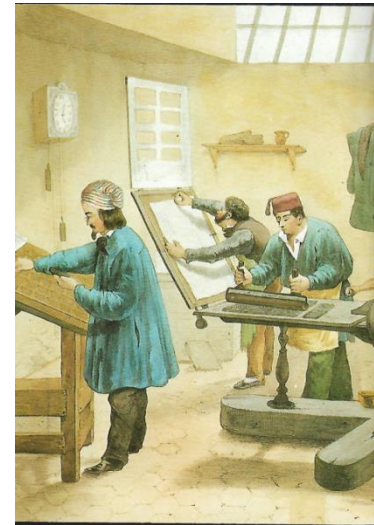
incunabulum (lletí), bresol

- Llibre imprès entre **1450-1500** (s.XV, *fifteener*)
- 15.000-20.000 exemplars

-grans lletres INICIALS
-múltiples columnes

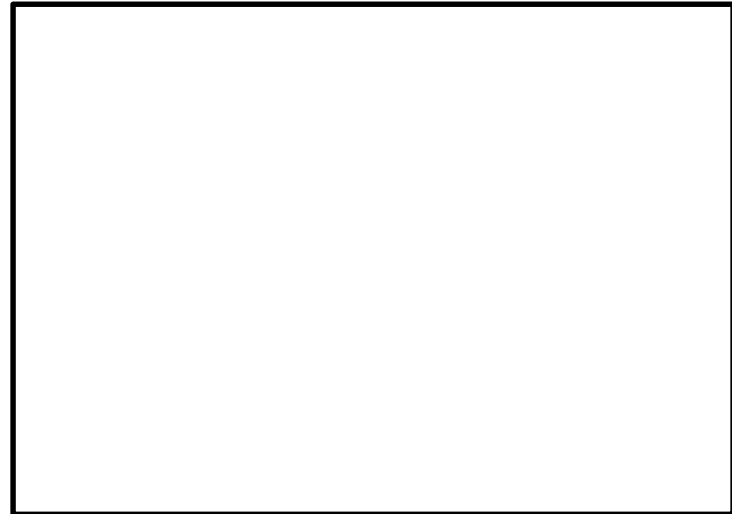
La mida del PAPER (en el TIMPÀ)

determinà les mides dels llibres

FULL/PLEC per imprimir

col·locat en el timpà (fixat a la frasqueta)

PLEC = full de PAPER RECTANGULAR

FOLI

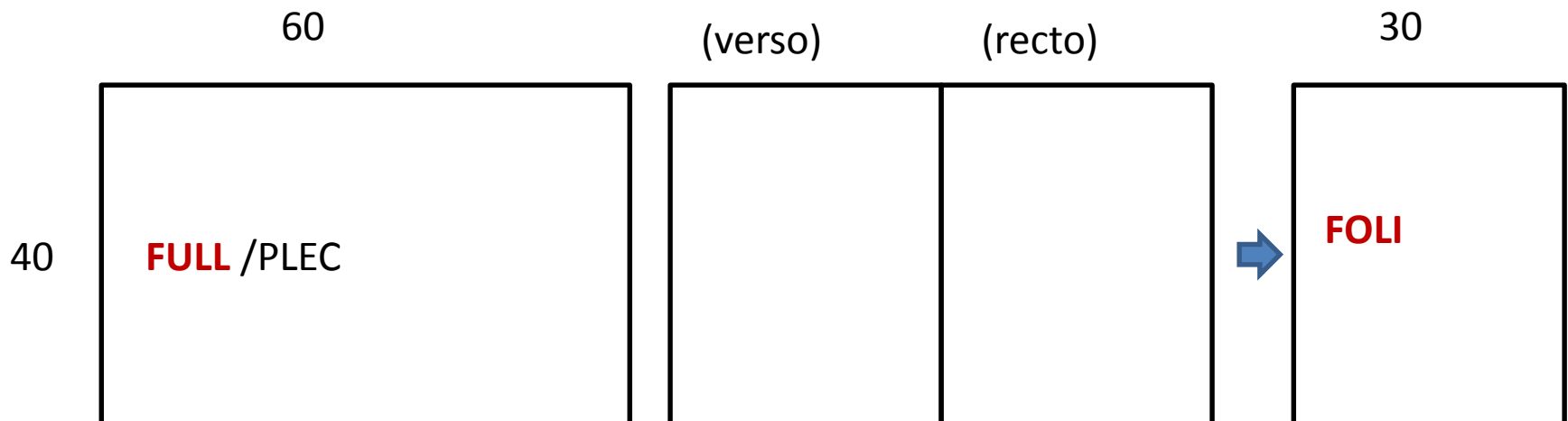
Full de paper (50x70) plegat **1** vegada sobre el costat menor (in-2º)

=

2 folis

=

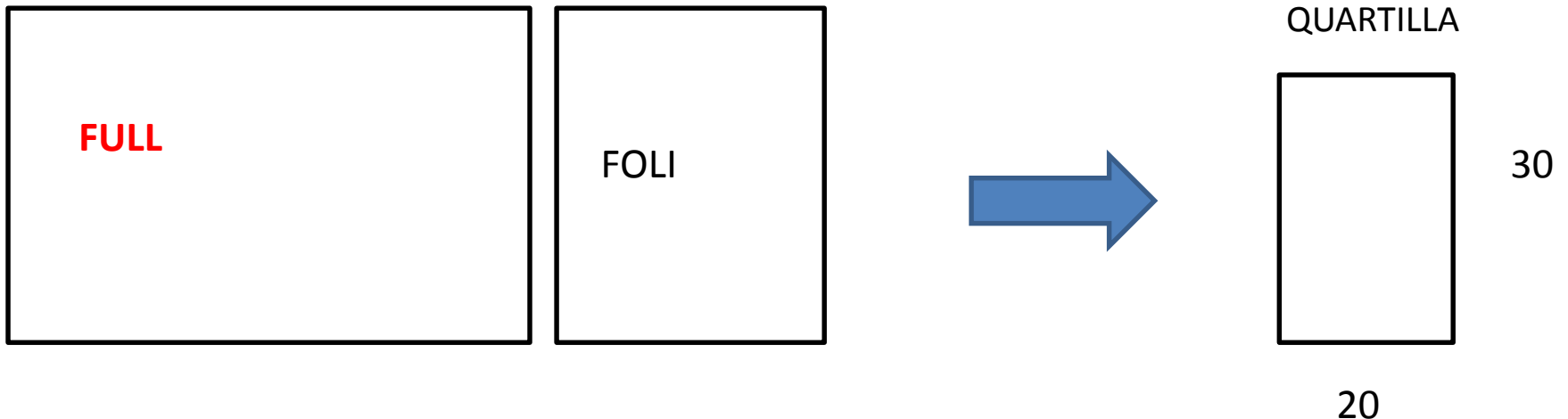
(4 pàgines/ recto+verso)

QUARTILLA

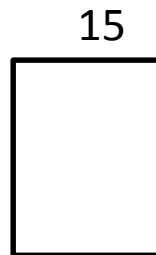
(un quart de FOLI)

- FULL (plec de paper) plegat **2** vegades
- 4 quartilles
- 8 pàgines

OCTAVETA

- FULL (plec de paper) plegat **3** vegades
- 8 octavilles
- 16 pàgines

QUADERNET

El nombre de plegats del full (plec)
determina la mida del LLIBRE

plec de paper imprès plegat x vegades

2 vegades = *in-foli* = 4 pàgines

3 vegades = en octau = 8 quartilles = 16 pàgines

4 vegades =

...

Lletra al peu de la 1^a p.

Aldo MANUZIO el vell (1449-1515) /65 a.)

- PRIMER EDITOR MODERN
- El llibre com objecte pràctic i bell

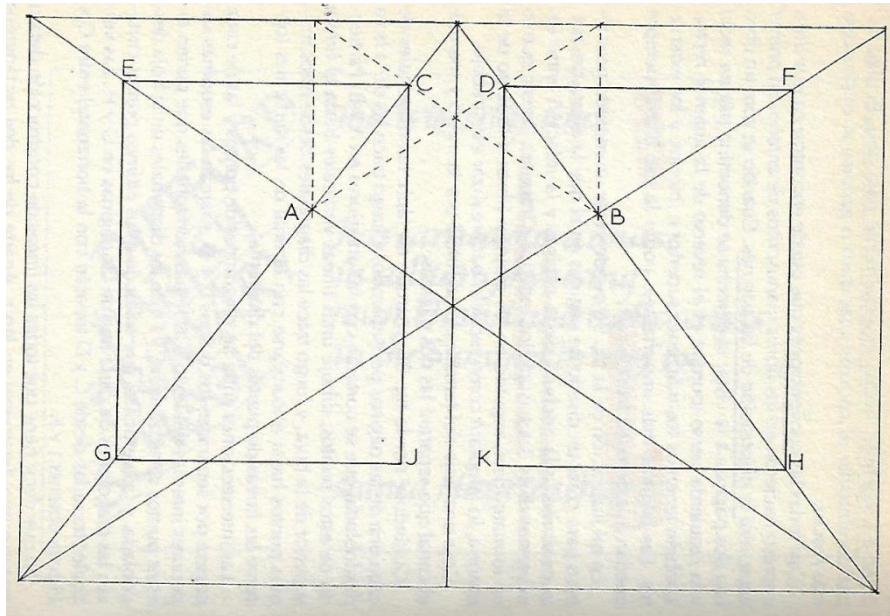
magnum sumptus legatus ducem, quibus ego non tam
imperaui, quam in consilio sumptus legatis, quam maxi-
me ad legem cornelianam decernendos, atque in eo ipso
me non persequerem, testes sunt rationes civitatum, in
quibus quantum quaeque voluit legatus tuis datam in-
dixit. Te autem quibus mendacis homines leuissimi
onerantur, non modo sibi latos sumptus, sed etiam a
procuratoribus coram, qui tam profici essent repen-
tos, et ablatos, etiam; causam multis omnino non cum-
di fuisse. Quereres etiam, atque ex postulare, nisi
ut supra scripsi, purgare me tibi hoc tuo tempore,
quam accusare te mallem, idque putarem esse rectius,
itaque mihi de te, quod credideris de me, quam obrem
non debueris credere, potius dicam, utam si me virum
hominis, si dignum te iudicis, etque doctrina, cui me a
pueris dedi, si satus magni animi non minimi consi-
tui in maximis rebus per spectum habes, nihil in me
non modo perfidiosi, et insidiosi, et fallax in ami-
cia, sed ne humile quidem, aut ieiunum debes agno-
scere. Si autem me asistam, et oculum non libet fingere,
quid est, quod minus cadere in eiusmodi naturam pos-
sit, quam aut florentissimi hominis asperneri beneso-
lentiam, aut eius estimationem oppugnare in pro-
pina, cuius laudem domi defendere, aut in ea re
animum offendere inimicum, in qua mihi obsistat
id eligere ad perfidiam, quod ad indicandum odium
apertissimum sit, ad nocendum lenissimum? Quid
erat autem, cum ego in te tam im placibilis essem, cum
te ex fratre meo nemine quidem, cum tibi prope neces-
se esset eas agere partes, inimicum mihi fuisse agno-

vissem. Cum vero rediim nostrum in gratia uterque
expetisset, quid in consulatu tuo frustra mecum egisti,
quod me aut facere, aut sentire nolueris? Quid mihi
mandasti, cum te puteolis prosequeretur, in quo non ex-
pectationem tuam diligentiam meam utrimque quod si id
est maxime istum omnia ad suam utilitatem referre,
quid mihi tandem erat utilius, quid commodius meis
aptius, quam hominis nobilissimi, atque honoratissimi
coniunctio, cuius operis ingenium liberi affines pro-
pinqua mihi magno vel ornamento, vel praesidio esse
possent, quae tamen ego omnia in expectanda amicitia
non asistam quadam, sed aliqua potius sapientia
scitus sum. Quid illa vincula, quibus quidem libe-
rissime asstringor, quanta sunt studiorum similitudo,
suavitas consuetudinis delectatio vitae, atque iunctus.
sermonis societas, litterae interiores, atque haec domesti-
ca? Quid illa tandem populari, reditus illustri in-
gratiam, in qua ne per imprudentiam quidem erra-
ri potest sine suspitione perfidiae amplissimi sacerdotii
collegium, in quo non modo amicitiam utolari apud
maiores nostros fas non erat, sed ne opter, quidem sa-
cerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio esset inimi-
cus? Quae ut omittam non multa, atque tanta, quis un-
quam tanti quicquam fecit, aut facere potuit, aut de-
buit, quam ego. Cui Pompeium fratrem filie meae?
Etiam, si meritis valent, patriam liberos, salutem,
dignitatem, memet ipsam mihi per illam restitutum
puto, si consuetudinis iugunditas, quae fuit unquam ami-
cia consularium in nostra civitate coniunctior, si ul-
la amoris, atque officii signa, quid mihi ille non commi-

ideal de PÀGINA

pàgina IDEAL

3

4

39-52 caràcters x línia

6-9 paraules x línia

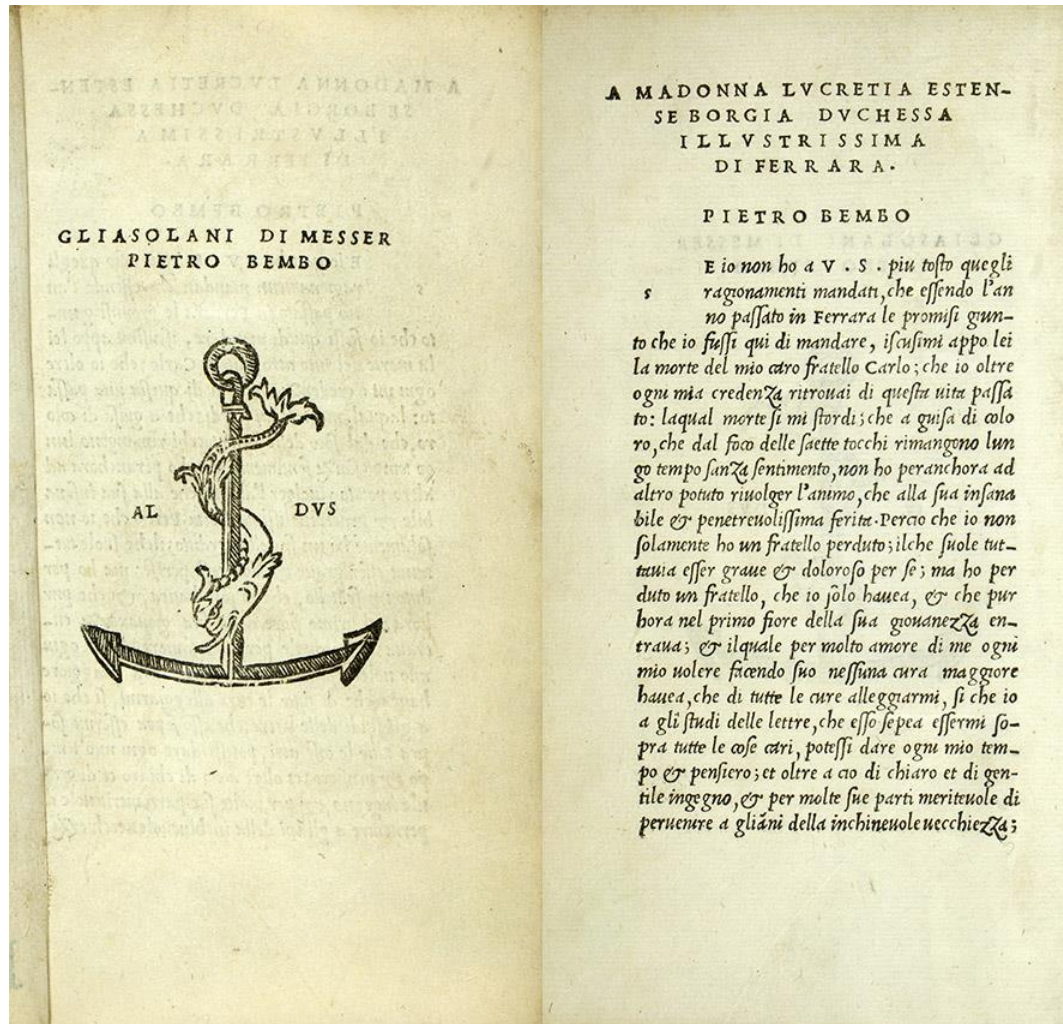
6 lletres x paraula

**Alçada text = amplada
pàgina**

6

La Qüestió dels MARGES

TIPOLOGIA itàlica o aldina

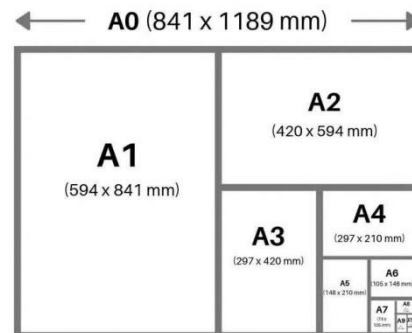
Lletres
amb
patilla

Normatives sobre les mides dels llibres i papers

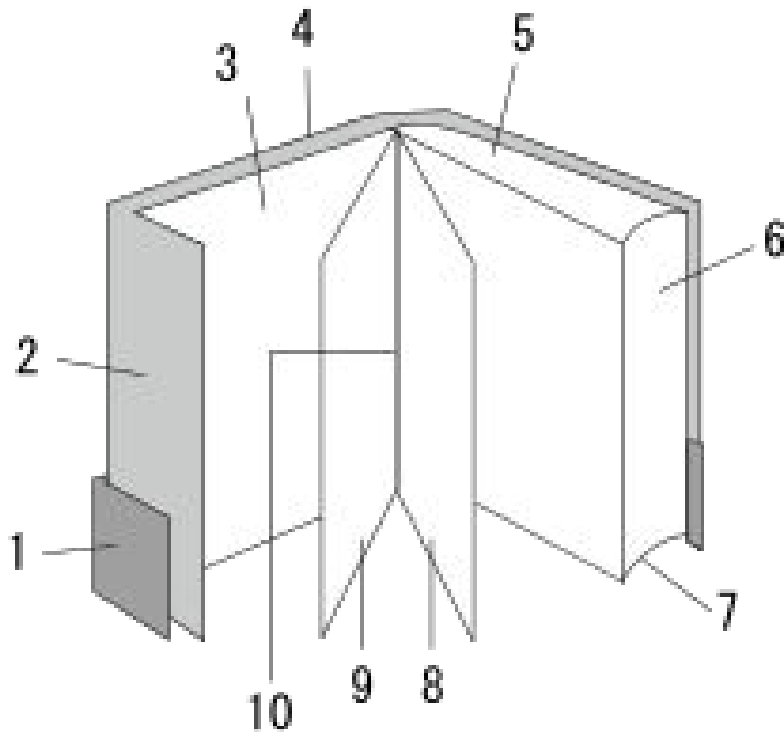
s. XIV: Bolonya (Itàlia). 4 mides

1522: decret de Francesc I de França *normalitzant* les mides dels LLIBRES impresos (pena de presó)

1922: Deutsches Institut für Normung (DIN)

PARTS CONSTITUENTS d'un LLIBRE

1. faixa

2. solapa , doblec o gira de la coberta

3. contraguarda (guarda anterior)

4. coberta (dura o tova)

Sobreportada (funda, coberta)

5-7 talls o cantells: 5 cap, 6 canal, 7 peu

8 pàgina dreta (recto del full)

9 pàgina esquerra (verso del full)

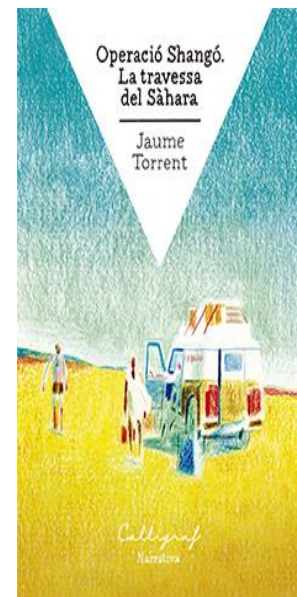
10 esquena

Parts constituents d'un LLIBRE COBERTA

DURA

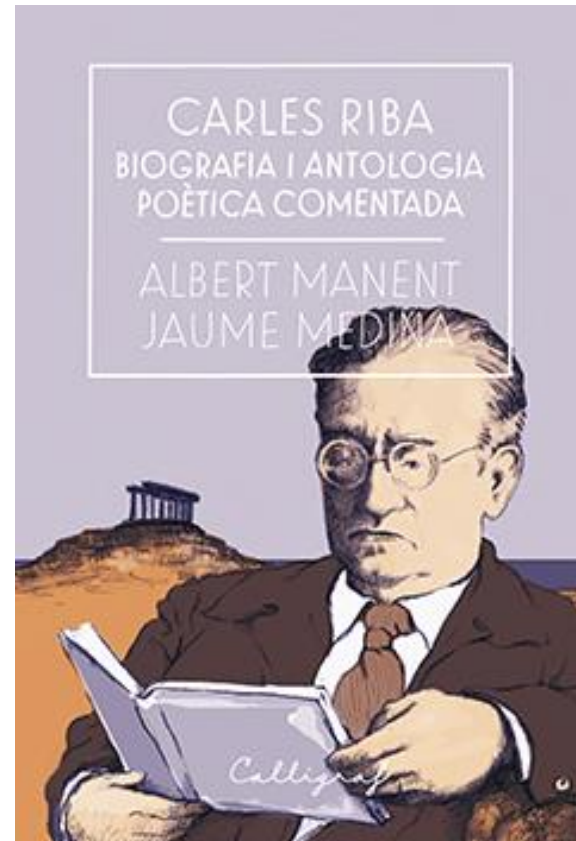
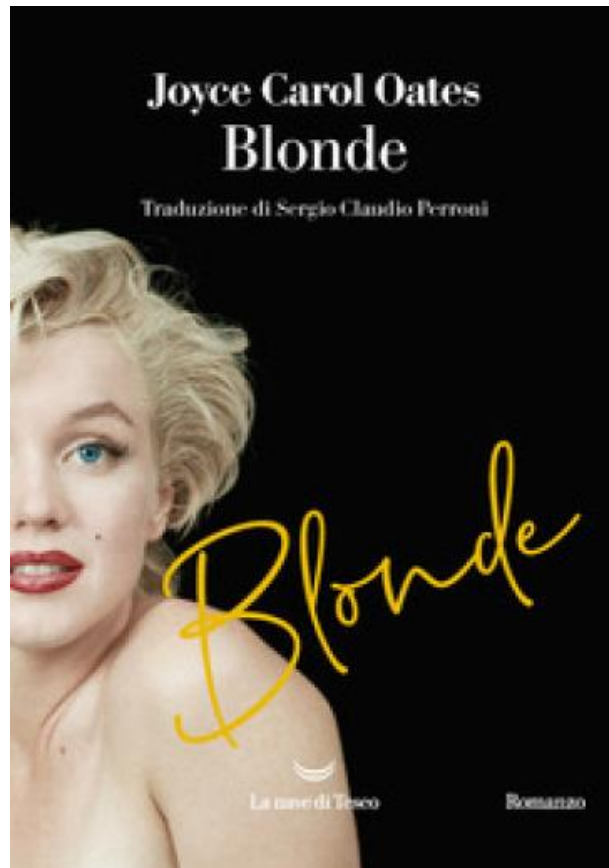
TOVA

IMPORTÀNCIA de la PORTADA/COBERTA/SOBRECOBERTA

- *“Un gran vi en un pot de mostassa, deixa d'ésser-ho”.*
- *“Si s’ha de vendre, el llibre primer s’ha de veure”.*
- (Paul Desalmand)

PORTADA/coberta

CONTRACOBERTA

“Patètiques exhortacions a llegir, que s’enganxen damunt l’esquena d’un llibre”

(Daniel Penac)

Sòcrates no va deixar cap escrit. Plató va passar vuit anys prenent apunts del que deia Sòcrates i, durant els cinquanta anys següents, passant els apunts en net i inventant versions ideals de la realitat. D'Aristòtil, no es conserva res —o quasi, potser— del molt que diuen que va dictar o escriure i si, en canvi, molts apunts presos pels seus alumnes sobre el que diuen que va dir; apunts perduts i després trobats, destruïts i després reconstruïts, corregits, comentats, traduïts i tornats a traduir i finalment editats en llengües diferents. Així és com d'un mestre oral, d'un alumne aplicat i d'un suposat pensador, del qual gairebé tot són versions de versions, la cultura occidental ha trobat els fonaments per aixecat el seu vast edifici.

Tot seguit, una colla de cíncics, hedonistes, escèptics, epicuris i estoics fundaren escoles i ens deixaren espurnes disperses de com comportar-se en un món altrament sense sentit.

Més tard, la romanitat, llarga i pesant, cimentà els sòlids murs que, encara avui, aïllen Occident d'altres civilitzacions.

Només caldrà esperar la teulada del judeocristisme per sentir-nos confortablement a cobert de la intempèrie i poder passar els darrers dos mil·lennis submergits en una mena de somni del coneixement.

19,00 euros

9 788412 358377

CONTRACOBERTA ideal

Daniel PENAC:

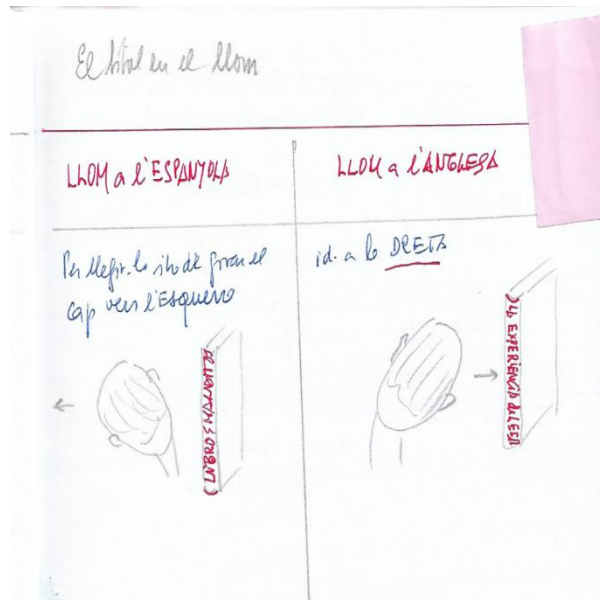
- *“ha de tenir la virtut d’un resum”*

Proposta de contracoberta per “*Guerra i Pau*”:

*“És la història d’una noia que estima un paio
que es casa amb una altra”.*

LLOM

- a l'espanyola
- a l'anglesa

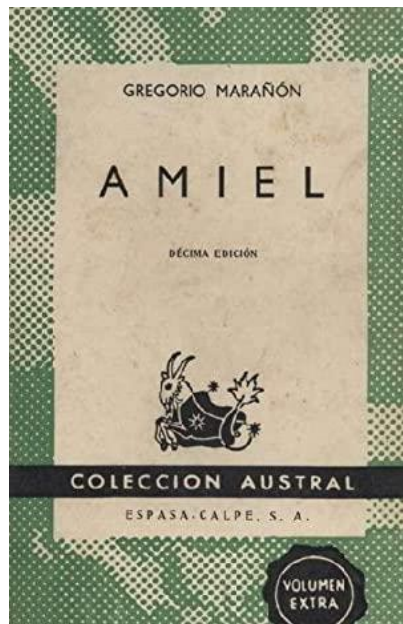

SOBRECObERTA

- Aspectes negatius:
 - amaguen la encuadernació (la coberta sense portada)
 - Llegir al llit
 - Pèrdua/destrucció

SOLUCIÓ : 2 en 1
Solapes incorporades a la tapa tova

SOBRECORTA/COBERTA amb SOLAPES

JMa Uya

Sabadell, 1960 - Monells, 2019

Doctor en Filologia Hispànica i professor de l'IES de Celrà, és autor d'una extensa obra poètica, teatral i d'assaig. En el primer camp destaquen els poemaris de la sèrie *Ànima civil* (1989, 2005 i 2008), *Noces del sentit* (1999), *Sa Nitja* (2004) i *Rèquiem* (2011). Ha escenificat i publicat nombroses obres de teatre per a joves i és autor de *Trilogia de la intemperie: Dom Juan / Cal·lígula / Faust* (2012). Amb *L'home sobrepassat* (2009) i *La intemperie metafísica de Macedonio Fernández* (2009) desenvolupa una rigorosa recerca del pensar metafísic que culmina en el *Tractat de la ignorància* (de propera publicació per Editorial Cal·lígraf). Ha escrit articles d'opinió al diari *El Punt* i col·laborat en la revista de poesia *El Llop Ferotge*. De Fernando Pessoa ha traduït les *Odes de Ricardo Reis* i el *Primer Faust*. Docent a la Fundació Fita, des de l'any 2009, amb el cicle *El flâneur*. Ha deixat una extensa obra inèdita.

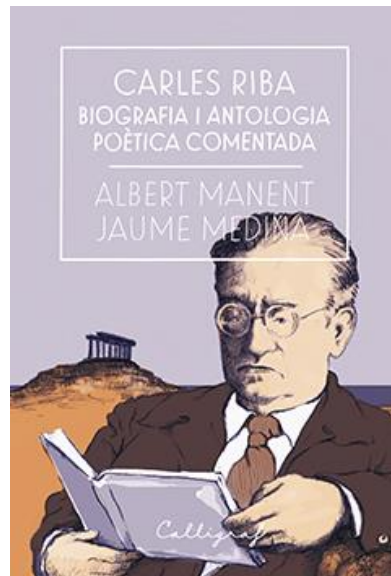
PORTADELLA

- Ex libris
- Data adquisició
- Lloc d'adquisició
- Data lectura
- Data relectura
- Dedicatòria
- Regal de ...

BIBLIOGRAFIAR

a partir de la PÀGINA de CRÈDITS

- Albert Manent i Jaume Medina, *Carles Riba. Biografia i antologia poètica comentada*, Figueres, Cal·lígraf, 2017.

DESXIFRAR L'ISBN

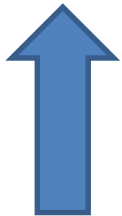
ISBN: *International Standard Book N*

- 978 = producte “llibre”
- 84 = identificador “país”
- xx = identificació de l’editorial
- yyyy = identificador del títol, correspon a una edició i a un format determinat. Assignat per l’editor (per ordre de publicació)
- z = dígit de control (segons fórmula)

CODI de BARRES

UPC: *Universal Product Code* (codi de barres): en llibres, ubicat a la contracoberta a partir de 1985. El sistema fou patentat al 1949, i generalitzat al 1977.

9 = categoria de l'article: "llibre"

Sòcrates no va deixar cap escrit. Plató va passar vuit anys prenent apunts del que deia Sòcrates i, durant els cinquanta anys següents, passant els apunts en net i inventant versions ideals de la realitat. D'Aristòtil, no es conserva res —o quasi, potser— del molt que diuen que va dictar o escriure i sí, en canvi, molts apunts presos pels seus alumnes sobre el que diuen que va dir; apunts perduts i després trobats, destruïts i després reconstruïts, corregits, comentats, traduïts i tornats a traduir i finalment editats en llengües diferents. Així és com d'un mestre oral, d'un alumne aplicat i d'un suposat pensador, del qual gairebé tot són versions de versions, la cultura occidental ha trobat els fonaments per aixecat el seu vast edifici.

Tot seguit, una colla de cíncics, hedonistes, escèptics, epicuris i estoics fundaren escoles i ens deixaren espurnes disperses de com comportar-se en un món altrament sense sentit.

Més tard, la romanitat, llarga i pesant, cimentà els sòlids murs que, encara avui, aïllen Occident d'altres civilitzacions.

Només caldrà esperar la teulada del judeocristisme per sentir-nos confortablement a cobert de la intempèrie i poder passar els darrers dos mil·lennis submergits en una mena de somni del coneixement.

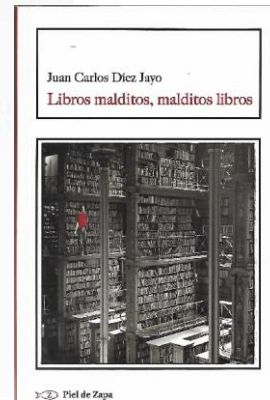
La MIDA dels LLIBRES

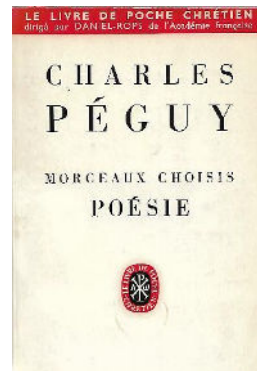
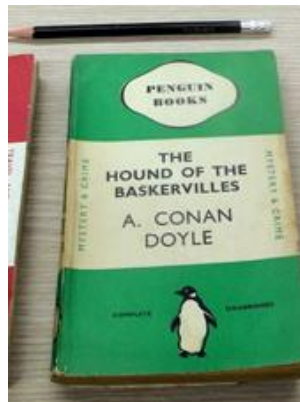
“La mida de la mà i la llargada de l’avantbraç varen decidir la mida dels llibres”.

Juan Carlos DIEZ, *Libros, malditos libros*, Vilasar de Mar, Piel de Zapa, 2013, p. 26.

La MIDA de la mà d'Anna de Bretanya (1505)

1935

1953

(21,5x14 cm)

LLIBRE ELECTRÒNIC

PDF

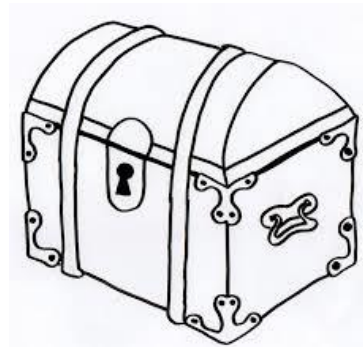

GENEALOGIA ESTANTERIES

Llibres i estanteries viatgen junts

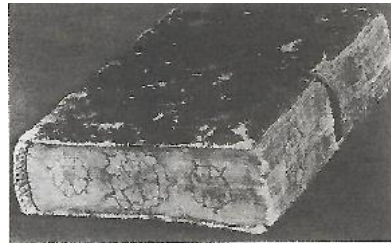
CONTENIDORS de LLIBRES

... en un principi hi hagué CAOS ...

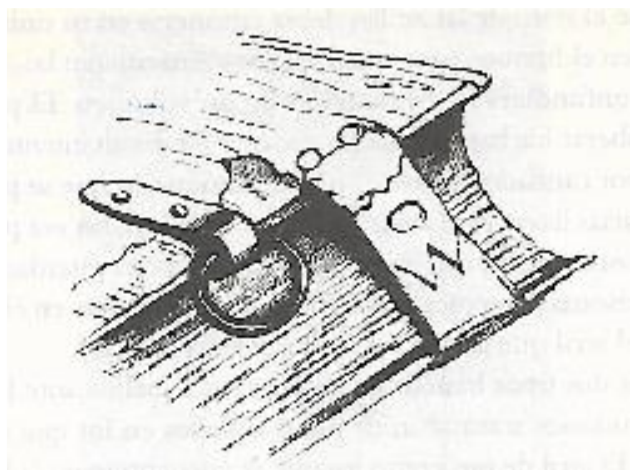
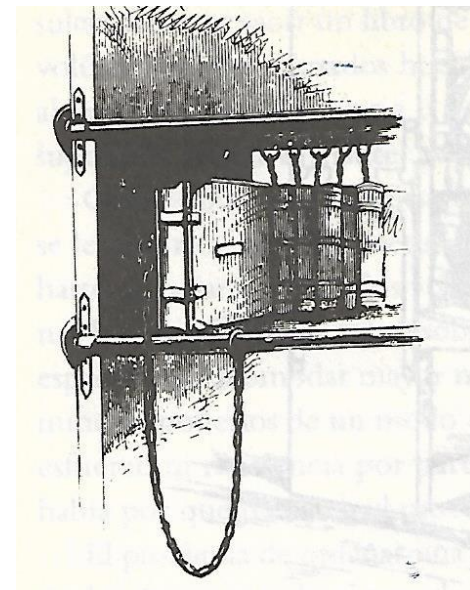
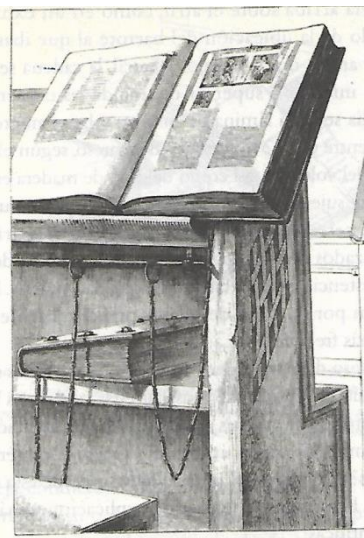
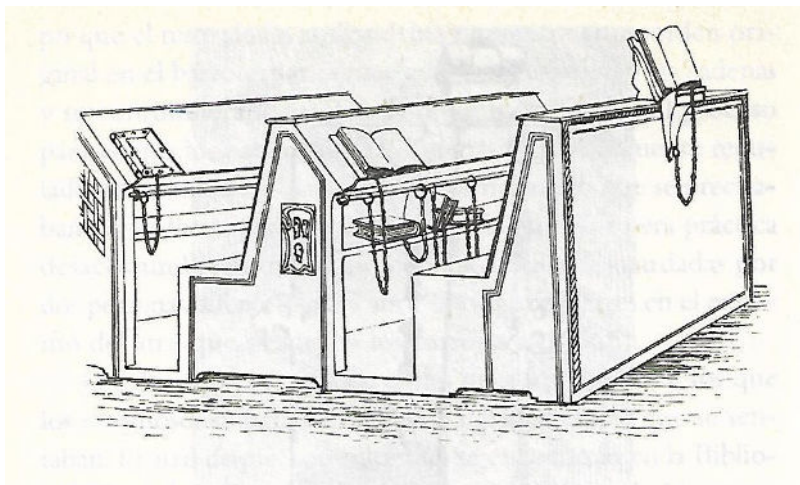

Finals s. XV

s. XVII

LLIBRE encadenat (s.XVII)

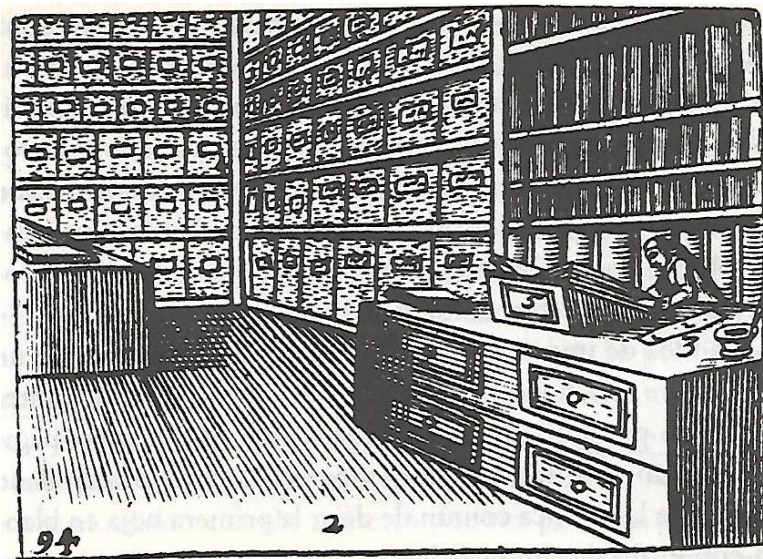

S. XV-XVI

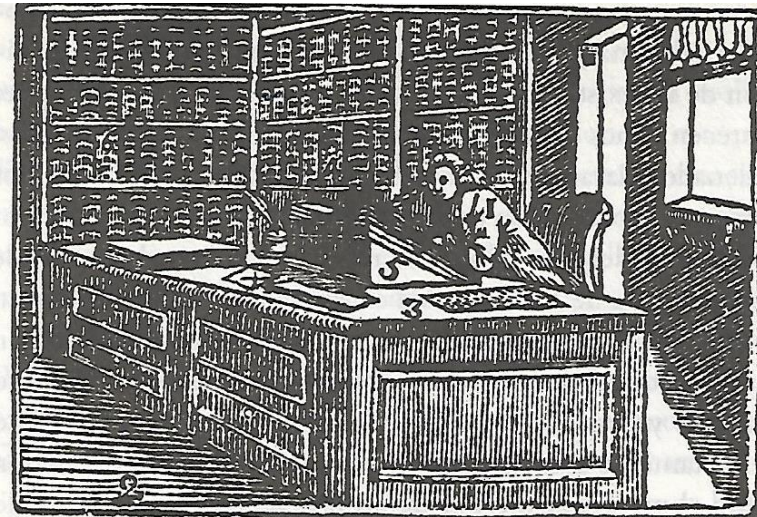
LLIBRERIA

Col·locació dels llibres en estanteries

1655

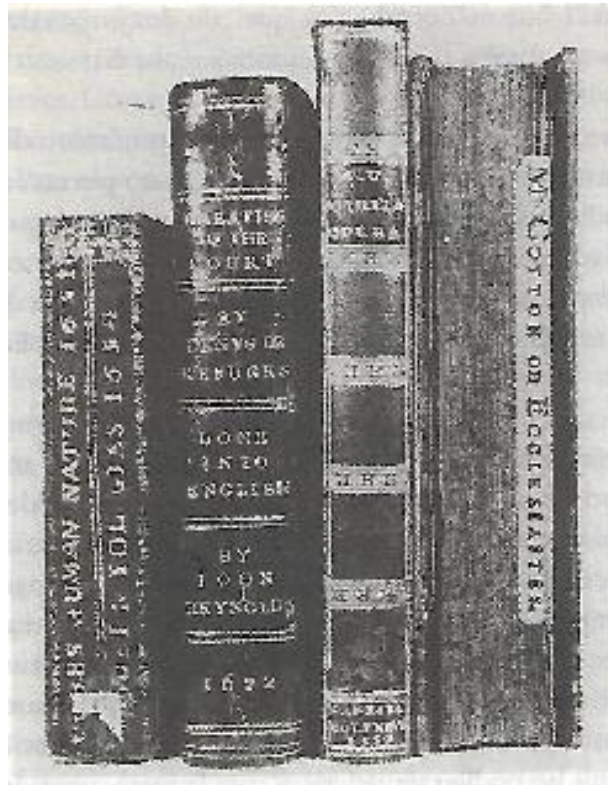
- Calaixos per quadernets
- Llibres encuadernats
- Canal enfora

1777

Llibres encuadernats
Llom enfora

LLOMS amb TÍTOL

S. XVI-XVII

MIDA de les ESTANTERIES

- 33 x 29
- 40 x 30

Quantologia LLIBRESCA

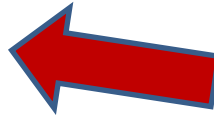
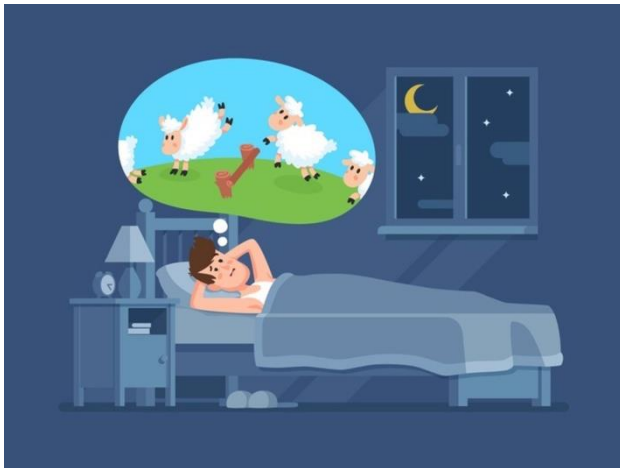
- ¿Quant llibres tinc en la meva biblioteca?
- 9 m. x 7 lleixes = 63 m.
- 1 llibre = 2,5 cm
- 6300 cm = 2.520 llibres
- + 4 m. en doble filera = 160 llibres
- Total= **2.680 llibres**

QUANTOLOGIA LLIBRESCA

- Quants llibres llegirem al llarg d'una existència lectora? (3.900 llibres)
- Quants llibres és sensat de tenir en una biblioteca privada? (3.380) (segons el senyor Samuel PEPYS (1633-1703))

QUANTOLOGIA

- 1 BÍBLIA *en quart* = 200 xais

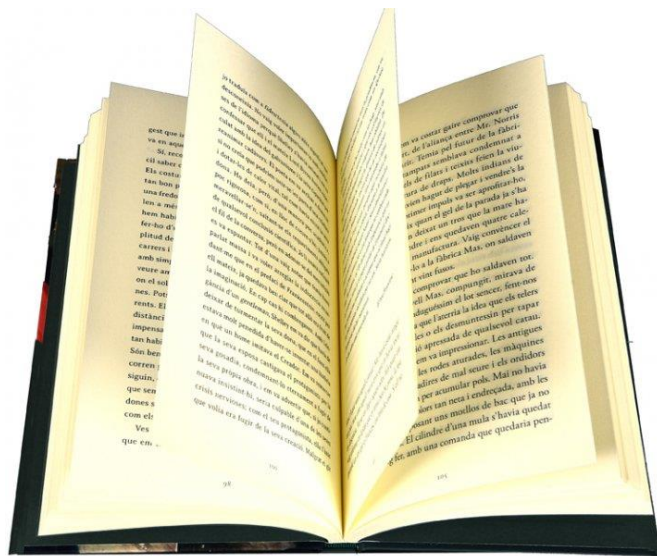
Si no ens adormim amb llibres, llavors caldrà...

.... Contar xais, per adormir- se:

"Una cura infalible per l'insomni", Alan G. THOMAS, 1911-1992)

Dp./ Zolpidem 10 mg , comprimits (0-0-1)

EL FLÂNEUR davant del llibre i l'estanteria

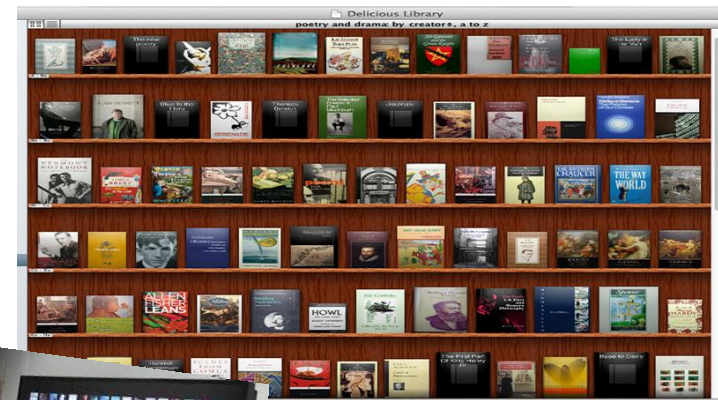

Del com (són les coses)
a perquè (han arribat a ser com són)

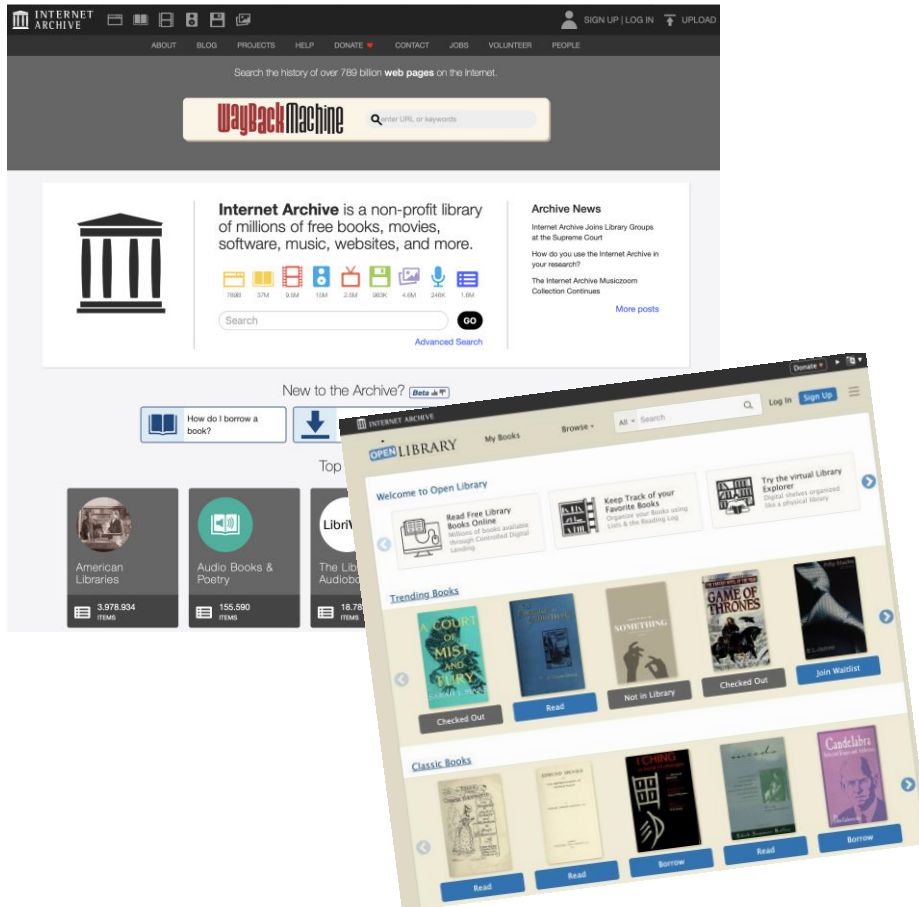
La biblioteca d'Alexandria i la impremta a casa i arreu

LLIBRE ELECTRÒNIC

IMPRESORA

... i a compartir biblioteques de tot el món

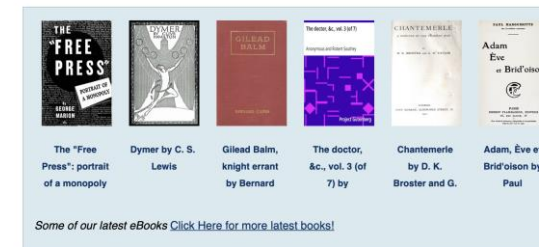
Internet Archive: 36 milions de llibres i textos (20 milions gratis) de biblioteques i institucions públiques del món, altres en servei de préstec

Welcome to Project Gutenberg

Project Gutenberg is a library of over 60,000 free eBooks

Choose among free epub and Kindle eBooks, download them or read them online. You will find the world works for which U.S. copyright has expired. Thousands of volunteers digitized and diligently proofread them.

Projecte Gutemberg:
60.000 llibres-e gratis